

SECURITATEA UE ȘI PERSPECTIVELE REALIZĂRII UNEI APĂRĂRI EUROPENE COMUNE

SANDA CINCĂ*

În actualul climat de securitate, chestiunea securității și a apărării europene comune a revenit ca temă centrală de dezbatere pe agenda liderilor de la Bruxelles. Această revenire a fost grăbită de contextul geopolitic în care Uniunea Europeană se confruntă cu o serie de provocări și amenințări de securitate convenționale și hibride, generate de actori statali și nonstatali, venite în principal dinspre granițele estică și sudică. Și, dincolo de mediul de securitate complex și nesigur, fluid și mai puțin predictibil care înconjoară Uniunea Europeană, evoluțiile din interiorul spațiului european, precum recentul Brexit, la care se adaugă și perspectiva unor schimbări în relația UE-SUA/UE-NATO apărută în urma criticii actualului președinte american D. Trump potrivit căreia europenii nu contribuie suficient la asigurarea securității lor, reprezintă încă două provocări cu care se confruntă UE.

Ideea creării unei comunități europene de apărare/armate europene comune/a unui sistem militar european comun nu este o temă nouă. Delicata problemă a apărării europene s-a pus chiar înainte de înființarea primei Comunități Europene, atunci când se încheiau primele alianțe militare prin tratatele de la Bruxelles (1948) și Washington (1949). Scindarea Europei produsă imediat după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial în două blocuri politico-economico-militare concurente i-a determinat pe europeni să propună proiecte pentru constituirea unei armate europene comune în vederea asigurării securității și apărării în eventualitatea unor atacuri venite din partea Uniunii Sovietice și a blocului comunist. Cel mai important plan european de apărare postbelic a fost, desigur, cel francez lansat în 1950, care viza înființarea Comunității Europene de Apărare, stopat în 1954 prin neratificare de chiar inițiatorul proiectului, Franța. Chiar și după ce forțele armate ale statelor Europei Occidentale au devenit parte a sistemului defensiv integrat al NATO, bazat pe puterea nucleară și convențională americană, Comunitățile și-au menținut ambiția de a-și crea și dezvolta propriul sistem militar european comun. Însă aspecte de ordin economico-financiar, instituțional, lipsa unei strategii comune, la care s-au adăugat și interesele divergente dintre statele membre referitoare la cedarea suveranității în domeniul politicii de apărare, militare, au blocat crearea unei veritabile apărări europene.

* Cercetător științific, drd. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române.

Rev. Șt. Pol. Rel. Int., XIV, 1, pp. 141–157, București, 2017.

După o perioadă în care ideea de apărare europeană a constituit o problemă tabu în urma tentativelor eșuate de a crea un sistem militar integrat european, în perioada post-Război Rece s-au făcut o serie de pași importanți în articularea unei politici europene de apărare.

Propunem, așadar, o scurtă expunere a eforturilor europenilor pentru construirea unei apărări comune de la înființarea alianțelor militare și elaborarea primelor proiecte care vizau apărarea europeană la perspectivele unei autonomii europene în domeniul securității și apărării și premisele creării în viitor a unei „Uniuni Europene de Apărare“.

Crearea alianțelor militare și primele proiecte privind apărarea europeană

Primele alianțe militare vest-europene datează chiar din perioada imediat postbelică când lipsurile economice și diviziunile politice de după cel de-al doilea Război Mondial făceau ca Europa Occidentală să fie o victimă ușoară a celor două superputeri, SUA și URSS. Din punct de vedere militar, Europa Occidentală era amenințată între 1945 și 1950 de pericolul unei invazii sovietice și de reapariția militarismului german, fără a avea, în caz de agresiune, mijloacele necesare de apărare.¹

În noul climat al Războiului Rece, când o nouă ordine mondială, izvorâtă din înfruntarea ideologică și politică bipolară, se impunea, preocuparea europenilor pentru securitate era mai importantă decât unitatea continentului european. Prima alianță militară europeană a fost încheiată de Franța și Marea Britanie care au semnat, la 4 martie 1947, *Tratatul franco-britanic de la Dunkerque* destinat în special prevenirii reapariției pericolului german și a stabilirii atitudinii ce trebuia adoptată în cazul în care Germania nu-și respecta obligațiile de învinsă și revenea la o politică agresivă. Prin acest tratat, francezii și englezii își manifestau voința de a construi o „Europă franco-britanică“, idee abandonată ulterior, când Marea Britanie a propus extinderea alianței către cele trei țări Benelux. Rezultatul a fost încheierea *Tratatului de la Bruxelles*, semnat la 17 martie 1948, care crea Uniunea Occidentală. Tratatul reprezenta o încercare de a transforma idealurile europene în realitate, prefigurând un efort de auto-apărare colectivă pentru a păstra continentul în condiții de siguranță după distrugerile provocate de Al Doilea Război Mondial.

Înființarea alianței a reprezentat o primă tentativă europeană de organizare a unei apărări comune, care prevedea „o asistență reciprocă și automată în caz de agresiune armată în Europa“, fiind îndreptată împotriva Germaniei și Uniunii Sovietice. Statele Unite au susținut acest pact de apărare și, în cadrul mai larg al Planului Marshal oferit pentru reconstrucția statelor europene după război, au oferit un ajutor militar care a contribuit la reînarmarea Europei (*Military Assistance Program*). Această alianță, în principal după 1954 când s-a creat UEO, a constituit

¹ Iordan, Gheorghe Bărbulescu, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Iași, București, Editura Polirom, 2008, pp. 43-44.

una dintre „forțele motrice“ ale unității europene, făcând posibilă menținerea unei legături formale cu Marea Britanie care, deși era membră fondatoare a acestei alianțe, a devenit membră a Comunităților Europene abia în 1973.

În fața politicii sovietice tot mai agresive, statele occidentale au reușit să determine guvernul american să oprească repatrierea forțelor militare din Europa și să-i convingă pe americani să continue participarea la apărarea europeană occidentală². Așa s-a ajuns la crearea Alianței Atlantice prin semnarea *Tratatului Atlanticului de Nord* de la Washington, la 4 aprilie 1949, la care participau 12 țări (2 de pe continentul american și 10 europene) și care instituia NATO – o structură militară integrată și permanentă, un sistem unic de apărare euroatlantică. Odată cu crearea Organizației Atlanticului de Nord, Uniunea Occidentală era absorbită de aceasta, care devenea garantul securității europene, sistemul colectiv de apărare a Occidentului în fața Uniunii Sovietice și a blocului comunist pe tot parcursul perioadei Războiului Rece. Era momentul când statele Europei Occidentale intrau sub protectoratul american și trebuiau să țină cont de doctrinele strategice americane.³

Existența NATO, care se baza pe supremația americană, nu a eliminat însă „nostalgia“ europenilor pentru crearea unui sistem propriu de apărare care să reprezinte „răspunsul comunitar“ la amenințarea Războiului Rece. Însă dificultățile serioase care își aveau originea în circumstanțele economice și politice ale epocii făceau ca acest deziderat să fie imposibil de atins. Un impediment era faptul că statele membre ale Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) creată la 18 aprilie 1951, aveau armate slabe iar industriile lor aveau priorități care vizau reconstrucția economică și asigurarea nevoilor populației și nu fabricarea de armament. În plus, statele europene erau conștiente de faptul că, deși Germania era o țară aflată sub ocupație și practic dezarmată, nu se putea concepe crearea unei armate europene fără participarea ei.

W. Churchill propunea, în cadrul Consiliului Europei din 11 august 1950, crearea unei „armate europene unificate“ care să cuprindă și Germania, astfel încât să se formeze un zid de apărare împotriva comunismului⁴. Franța s-a opus inițial unei astfel de idei, înțelegând propunerea ca o formă de reînarmare a Germaniei, ulterior însă a revenit asupra refuzului său, iar guvernul francez prezidat de René Pleven a formulat unui plan de înființare a „unei armate europene pe lângă instituțiile politice ale Europei unite“ în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Inspirat de Jean Monnet și realizat cu acordul Statelor Unite, *Planul Pleven* (25 octombrie 1950) prevedea crearea *Comunității Europene a Apărării* (CEA) al cărei tratat a fost semnat la 27 mai 1952, la Paris, și supus spre ratificare celor șase state membre ale CECO. În încercarea de a evita reapariția unei armate germane autonome, Planul prevedea crearea unei structuri militare supranaționale europene în care ar fi fost integrată și cea germană.⁵ Conform CEA, „armata europeană“ se

² *Ibidem*, p. 44.

³ Raoul Girardet (coord.), *Apărarea Europei*, Iași, Institutul European, 2005, pp. 10-11.

⁴ „Address given by Winston Churchill to the Council of Europe“, Strasbourg, 11 august 1950, la <http://www.cvce.eu/content/publication/1997/>, accesat ianuarie 2017.

⁵ I. G. Bărbulescu, *op. cit.*, p. 45.

subordona unui ministru european al Apărării, ar fi avut un buget comun și armament standardizat, urmând să asigure securitatea statelor membre. Armata integrată urma să fie formată din divizii naționale aflate sub comanda supremă a NATO. Susținătorii proiectului vedeau în CEA „instrumentul simbolic pentru apropierea franco-germană, mijlocul de a face Europa să progreseze, precum și o modalitate de a înlesni buna înțelegere cu Statele Unite”⁶.

Dar crearea CEA nu a trezit prea mare entuziasm în rândurile gauliștilor (care considerau crearea CEA drept un atentat la suveranitatea națională) și comuniștilor francezi cu profunde sentimente antiamericaniste (care vedeau în CEA un simbol al „imperialismului american”). În timp ce toți partenerii Franței ratificaseră tratatul CEA, iar Statele Unite amenințau cu revizuirea politicii de ajutorare dacă aceasta nu ratifică tratatul, Adunarea Națională franceză respingea, la 30 august 1954, tratatul de înființare a CEA.

Integrarea militară era greu de realizat atâta timp cât armatele statelor membre făceau parte din nucleul dur al suveranității naționale, se aflau în serviciul politicii de apărare al integrității teritoriale și independenței și reprezentau complementul politicii externe a respectivelor națiuni. Lipsa așadar integrarea politică europeană, lipsa acea putere sau acel supra-stat căreia să i se supună o armată europeană.

Soluția europenilor pentru acest prim episod ratat de formare a unui pol militar european a fost semnarea *Acordurilor de la Paris*, la 24 octombrie 1954, care modificau Tratatul de la Bruxelles și creau Uniunea Europei Occidentale (UEO) care s-a substituit Uniunii Occidentale. Această nouă organizație a permis aderarea Italiei și Republicii Federale Germania la Tratatul de la Bruxelles. Scopul principal al UEO era acela de a oferi „asistență militară reciprocă și automată” în cazul unei agresiuni externe față de un stat membru, furnizând totodată o bază pentru dezvoltarea cooperării europene în domeniul apărării. Dar UEO nu și-a realizat misiunea de apărare, funcțiile sale militare fiind integrate în NATO.⁷ Dificultățile funcționării UEO drept organizație europeană de securitate și apărare proveneau pe de o parte din divergențele dintre statele membre care nu agreau alternativa europeană de apărare și pe de altă parte din absența capacităților operaționale ale organizației.

Securitatea și apărarea europeană sub umbrela NATO

După 1954 dezbaterile cu privire la apărarea europeană s-a dezvoltat în jurul mai multor axe distincte și interdependente, precum promovarea UEO și relația cu NATO, cooperarea franco-germană, evoluția Regatului Unit în cadrul Comunității Europene/UE și integrarea politică europeană.

În anii '60-'80 dezbaterile europene s-au concentrat pe elaborarea unor proiecte de cooperare politică care nu s-au concretizat. *Cooperarea Politică Europeană* (CPE) se împiedica de diferențele de statut, de preocupările și interesele statelor membre ale Comunităților Europene. Iar inexistența unei autorități poli-

⁶ Maurice Vaïsse (coord.), *Dicționar de relații internaționale. Secolul XX*, Iași, Polirom, 2008, p. 85.

⁷ Hellen Wallace, William Wallace (editori), *Procesul politic în Uniunea Europeană*, Chișinău, Editura Arc, p. 473.

tice comunitare bloca practic organizarea unui sistem militar european. Era dificilă construcția unei apărări europene care să fie „comună” atât pentru statele cu puternice mișcări pacifiste și neutraliste, cât și pentru cele mai izolaționiste (Franța sau Marea Britanie), dar și pentru Germania Federală cu a sa *Ostpolitik*⁸. În realitate, cooperarea între state – nesuținută de bugete alocate apărării, lipsită de o doctrină strategică comună și de cooperare pentru producerea în comun a armamentului militar – nu putea fi un preludiv pentru o adevărată apărare/armată europeană.

Procesul de naștere și edificare a mecanismului european de securitate și apărare a fost însoțit în special de disputa dintre viziunea anglo-saxonă („atlanticism”) și perspectiva continentală („europenism”). Marea Britanie a exercitat un adevărat veto la adresa oricărei încercări de asociere a instituțiilor CE/UE la chestiunile apărării europene. Această opoziție constantă a blocat dezvoltarea oricărei inițiative privind integrarea politicii de securitate și apărare europeană.⁹

În anii '70, vest-europenii erau deficitari la capitolul financiar destinat apărării, comparativ cu contribuția financiară substanțială americană la cheltuielile aferente garantării securității Europei de Vest în cadrul NATO. În acest sens, președintele R. Nixon afirma în 1971 că „sosise momentul ca și europenii să-și asume *partea lor de responsabilitate în apărarea libertății*”, iar în 1973, secretarul de Stat american H. Kissinger considera că „Europa trebuie să contribuie cu o parte echitabilă la efortul comun pentru apărarea comună”. În 1977 se ajunge totuși în cadrul NATO la o hotărâre privitoare la creșterea cheltuielilor pentru apărare cu 3% pe an pentru toți membrii, dar majoritatea statelor europene nu au putut atinge acest obiectiv.¹⁰

În anii '70-'80 Europa Occidentală avea imaginea unei „puteri civile”, monopolul securității și apărării fiind deținut în continuare de Statele Unite. Dar relația euroatlantică în cadrul NATO nu era lipsită de tensiuni. Fără a dezvolta aici crizele euroatlantice, reținem doar momentul în care Europa Occidentală era prinsă la mijloc în confruntarea nucleară dintre cele două superputeri și avea motive să se teamă pentru securitatea ei. Avem în vedere criza euro-rachetelor desfășurată între SUA și URSS din anii 1979-1983, ultima confruntare importantă între Est și Vest, când URSS a încercat să decupleze securitatea și apărarea americană de cea vest-europeană. În anii '70 Uniunea Sovietică începea să amplaseze în Europa Răsăriteană rachete nucleare îndreptate spre Europa Occidentală urmărind intimidarea țărilor vest-europene cu un război limitat în care americanii nu ar risca să intervină. Intenția sovieticilor era de a-i descuraja pe americani. Pentru producerea efectului, URSS miza pe diviziunile dintre statele europene (în special pe tendințele pacifiste și neutraliste ale Germaniei Federale) pentru a reuși să frângă „destinul comun strategic ce unește Europa cu Statele Unite” și să pună la îndoială eficacitatea „umbrelui nucleare americane”, pentru ca în final să își extindă dominația și asupra europenilor din Vest. NATO adoptă „dubla decizie” în 1980, potrivit căreia dacă Uniunea Sovietică nu-și va retrage rachetele nucleare

⁸ Raoul Girardet (coord.), *op. cit.*, pp. 12-13 și p. 138.

⁹ Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu (coord.), *Geopolitică, integrare, globalizare*, București, Editura Mica Valahie, 2011, p. 345.

¹⁰ Raoul Girardet, *op. cit.* p. 9.

din Europa de Est, americanii vor instala rachete nucleare în Europa Occidentală îndreptate spre ea. În 1981, președintele Reagan propunea sovieticilor „opțiunea zero“, adică retragerea rachetelor sovietice din Europa și renunțarea la instalarea celor occidentale, dar negocierile nu duc la răspunsul dorit. Sub imboldul americanilor, în 1983, NATO începe amplasarea primelor rachete în Germania de Vest, îndreptate împotriva Moscovei. Simularea unei lovituri nucleare realizată de NATO în noiembrie același an a fost considerat cel mai periculos moment al Războiului Rece după criza rachetelor cubaneze. În toată această perioadă „pasiunile se dezlanțuie și criza rachetelor divizează atât opinia publică cât și partidele politice“ din Europa Occidentală, mai puțin din Franța.¹¹

Un alt motiv de îngrijorare pentru aliații europeni a fost și atunci când, în martie 1983, americanii lansau Inițiativa Strategică de Apărare experimentală (*Star Wars*), un sistem defensiv american antirachetă. Problema principală pentru europeni în acest caz era că s-ar fi înlocuit strategia de descurajare cu cea de apărare, care ar fi decuplat apărarea europeană de cea americană și ar fi lăsat Europa de Vest la îndemâna sovieticilor.

Diplomatul Mircea Malița dezvoltă în unele dintre lucrările domniei sale teoria potrivit căreia așa-zisul „Război Rece“ nu a reprezentat un „conflict“ propriu-zis între SUA și URSS, între cele două blocuri militare opuse (așa cum a fost consacrat în practica relațiilor internaționale), ci s-a bazat pe un fel de „pax atomică“ susținută de așa-numitele „protoînțelegeri“ între cele două superputeri care au funcționat pe mai multe paliere, în special în confruntarea nucleară, cursa înarmărilor și demantelarea regimurilor coloniale tradiționale.¹² Diplomatul merge mai departe cu raționamentul evidențind faptul că, din perspectiva „protoînțelegerilor“, un conflict nuclear, chiar și în cazul excepțional în care s-ar fi produs, nu ar fi vizat direct teritoriul uneia dintre cele două superputeri, ci „prima lovitură nucleară“ ar fi trebuit orientată către teritoriile aliaților acesteia; iar inevitabila „ripostă“ s-ar fi îndreptat tot asupra unui teritoriu aliat al inamicului.¹³

Deși criza euro-rachetelor confirma că Statele Unite rămâneau marele protector al Europei Occidentale, după acest moment, perspectiva unei apărări europene comune avea să revină, în sensul dorinței de a resuscita UEO ca forum de discuții pentru problemele securității europene la întâlnirea de la Roma din 1984. În spiritul reactivării UEO se înscrie și Platforma de la Haga „asupra intereselor europene în materie de securitate“ adoptată la 27 noiembrie 1987 în care era recunoscută complementaritatea dintre identitatea europeană și alianța cu Statele Unite în materie de apărare europeană.¹⁴ Însă preeminența NATO având ca membri 11 din cele 12 state ale Comunității la acea vreme, la care se adaugă și incapacitatea europenilor de a pune pe picioare o apărare europeană comună, limitau din nou eficacitatea UEO.

¹¹ M. Vaïsse, *op. cit.*, pp. 121-122 și 241.

¹² Mircea Malitza (2014), *Cold War Diplomacy. A Romanian Diplomat's Memories*, translation by Adrian George Sahlean, Create Space Independent Publishing Platform, pp. 239-260.

¹³ Mircea Malița, Dan Dungăciu (2014), *Istoria prin ochii diplomatului. Supraviețuirea prin diplomatie, „deceniul deschiderii“ (1962-1972) și crizele lumii globale*, București, Editura RAO, pp. 169-171.

¹⁴ Susan Senior Nello, *The European Union: Economics, Policies and History*, McGraw-Hill Education, p. 402.

Odată cu schimbările începute în toamna anului 1989 pe continentul european și reducerea prezenței militare americane în Europa după dezmembrarea URSS, UEO începe să capete vizibilitate. *Declarația de la Petersberg* adoptată la summitul UEO din 19 iunie 1992, afirma apărarea comună a Europei sub egida NATO și a UEO, dar domeniile de intervenție ale UEO erau limitate la misiunile Petersberg (umanitare, de menținere a păcii, operațiuni de restabilire a păcii), la care statele membre erau libere să participe sau nu. Forțele ei militare erau constituite din *Eurocorps*, care putea fi utilizat și în cadrul NATO. Prin Tratatul de la Maastricht din 1993, UEO devine „componenta de apărare a UE“, „mijlocul de a întări pilonul european al Alianței Atlantice“. În practică însă, orice acțiune militară de anvergură și sarcina de apărare teritorială aparține tot Alianței Nord-Atlantice. Absența unui comandament integrat a redus eficacitatea UEO, rolul ei în crizele din fosta Iugoslavie fiind modest. În urma deciziei Consiliului European de la Helsinki (decembrie 1999) care a pus fundamentele mecanismelor instituționale ale „Europei apărării“ lansând o politică europeană de securitate și apărare (PESA), capacitățile și funcțiile UEO au fost transferate către UE (14 noiembrie 2000), iar crearea în 2004 a Agenției Europene de Apărare a făcut UEO caducă, fiind desființată oficial la 30 iunie 2011 după ce Tratatul de la Lisabona a încorporat în „clauza de asistență reciprocă“ toate funcțiile sale.

Apărarea europeană – „un tigru pe hârtie“

După sfârșitul perioadei bipolarității și desființarea Tratatului de la Varșovia, NATO a fost pusă în situația de a-și redefini scopul și funcția principală, transformându-se dintr-o organizație de apărare în una de securitate. Potrivit noului concept strategic adoptat în 1991 apărarea europeană trebuia să se împletească cu acesta și să participe la constituirea unor forțe multinaționale. O misiune nouă a Alianței era asigurarea stabilității și securității, atât în fosta arie de responsabilitate (Europa Occidentală), cât și în afara acesteia (statele europene foste comuniste). Deoarece Uniunea Sovietică se dezintegrase și teama unui război nuclear dispăruse, interesul aliaților vest-europeni pentru NATO a scăzut continuu, cu toate că Statele Unite au acționat politic decisiv pentru extinderea Alianței spre fostele state comuniste din Europa Centrală și de Est.

Perspectiva formării unui sistem miliar european s-a activat după Consiliul European de la Maastricht din 9-10 decembrie 1991 unde s-au pus bazele Uniunii Europene, prin crearea unei politici externe și de securitate comune (PESC) prevăzută în Tratatul de la Maastricht (1993). Tratatul de la Amsterdam (1999) menționează PESA ca parte integrantă a PESC și introduce funcția de Înalt Reprezentant pentru PESC – un „administrator“ al acțiunii externe europene și un „garant“ al continuității acțiunilor care să ducă la o „apărare comună“. La Consiliului European de la Köln din 3-4 iunie 1999 liderii UE și-au exprimat voința de a accelera formarea „identității europene de securitate și apărare“ (IESA) care prevedea o autonomie de acțiune a Uniunii, dar fără a aduce atingere acțiunilor NATO, preconizând transformarea *Eurocorps* într-un corp european

de acțiune rapidă până în 2003.¹⁵ În plus, la Köln se proiecta cadrul instituțional care a fost pus în practică la reuniunea de la Helsinki printr-o serie de inovații instituționale în domeniul apărării.

Realizarea PESA trebuie subsumată principiilor asumate în cadrul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic de la Berlin, din 1996 în cadrul căruia era adoptată „Declarația pentru securitate și politica de apărare europeană” care stabilea că programul „Berlin-plus” se va aplica doar statelor europene care sunt atât membre ale Uniunii Europene, cât și ale NATO sau ale Parteneriatului pentru Pace. La 16 decembrie 2002 era semnat acordul „Berlin-plus”, care permitea utilizarea structurilor, mecanismelor și mijloacelor NATO pentru desfășurarea misiunilor PESA.

După atacurile din 11 septembrie 2001, participarea europenilor la coaliția antiteroristă inițiată de americani a dus la unele dificultăți pentru PESC. Dacă în privința intervenției din Afganistan statele UE s-au solidarizat cu SUA, declanșarea invaziei Irakului din 2003 a stârnit divergențe între statele europene, împărțindu-le în două tabere. Antiamericanismul francez se accentua. Relațiile transatlantice intrau din nou în criză.

În 2003, strategii europeni au simțit nevoia să definească obiectivele strategice și direcțiile de acțiune ale Uniunii în noul mediu internațional de securitate post-11 septembrie 2001, elaborând prima *Strategie europeană de securitate*, „Strategia Solana”, adoptată la Consiliul European de la Bruxelles din 12-13 decembrie 2003. Documentul a căutat să surprindă interesele celor 15 state membre de la acea vreme într-o viziune strategică comună, arătând că UE este pregătită să contracareze sau să prevină extinderea riscurilor de securitate asupra spațiului european prin măsuri adecvate și constituirea unei adevărate politici externe comune. În ciuda retoricii ample, realizările concrete propuse în Strategie au fost reduse.

De asemenea, și din perspectiva apărării existau puține progrese notabile, și asta, în special din trei motive. În primul rând proiectul UE de a crea o forță de reacție rapidă s-a suprapus oarecum peste cel similar al NATO, în al doilea rând, rațiuni de ordin politic au îngreunat accesul Uniunii la capacitățile militare ale NATO, la care se adaugă reticența sporită a unor state față de valabilitatea și necesitatea unui proiect de apărare comună și autonomă a Uniunii Europene. Deși proclamau autonomia față de structurile NATO, europenii au rămas dependenți atât la nivel logistic, cât și decizional de Alianță.

O nouă etapă în construcția unui sistem european de apărare l-a reprezentat *Tratatul de la Lisabona* din 2009, care redenumeste PESA drept „politica de securitate și apărare comună” (PSAC), prevede crearea Serviciului European de Acțiune Externă, extinde aria de acțiune a misiunilor de tip Petersberg dincolo de cele existente și include *clauza de solidaritate reciprocă* similară art. 5 din Tratatul NATO cu două restricții (nu afectează politica de securitate și de apărare a țărilor neutre și angajamentele asumate în cadrul NATO). Capabilitățile militare au rămas, în continuare, la dispoziția statelor membre, ele putând fi oferite ca resurse în desfășurarea operațiilor PSAC cu excepția *cooperării structurate permanente*,

¹⁵ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en, accesat ianuarie 2017.

care permite o „integrare militară superioară“ prin crearea de alianțe militare între anumite state care au hotărât să-și combine capacitățile, echipamentele și efectivele.¹⁶ Dezvoltările aduse de Tratatul de la Lisabona PSAC nu oferă însă și o apărare europeană autonomă, atâta timp cât ea se desfășoară în același cadru interguvernamental. Din perspectiva securității și a apărării UE rămâne un actor civil, un complement de „soft power“ la acțiunea „hard“ a NATO, iar nicidecum un concurent în furnizarea de securitate globală. Nici chiar instituțiile europene create pentru a susține PESA nu aduc plusvaloare politicii de apărare, ca să nu mai amintim de lipsa mijloacelor militare sau lipsa unei încurajări ale SUA pe linia autonomizării și responsabilizării UE. Un alt element de stagnare al acestui proces este și diminuarea cheltuielilor de apărare din ultimii ani pe de o parte din cauza presiunii opiniei publice, dar și din pricina crizei economico-financiare. Sunt motivele pentru care apărarea europeană rămâne un „tigru pe hârtie“.

Parteneriatul strategic cu Statele Unite rămâne (chiar și în condițiile unor misiuni de tipul „Berlin-plus“) punctul central al asigurării securității regionale și globale, fapt observabil și din cele mai recente evoluții ale crizelor din Africa, motiv pentru care s-a avansat ipoteza creării unei structuri NATO cu doi piloni – UE și Statele Unite – în care fiecare actor să își asume prioritar responsabilitatea în zona sa de influență, idee ce ar corespunde principiului de multilateralism efectiv promovat în Strategia Europeană de Securitate din 2003 și menținut de actuala Strategie globală a UE privind politica externă și de securitate.

Binomul Franța-Germania – pilonul central în domeniul apărării europene

Atât din perspectiva construcției și unificării europene cât și a proiectelor privind apărarea europeană, Franța și Germania au fost pilonii centrali. Inițiativele și cooperarea franco-germană începute în anii '60 continuă și în prezent, mai cu seamă după ieșirea Marii Britanii din UE.

Reconcilierea celor două state după război s-a făcut odată cu semnarea, la 22 ianuarie 1963 a *Tratatului de prietenie și cooperare franco-germană* de la Élysée de președintele Franței (generalul de Gaulle) și cancelarul german (Konrad Adenauer) care conținea și o dimensiune militară, aceea a schimburilor de personal între armatele lor și cooperarea în domeniul industriei de apărare (potențialitate care nu s-a materializat). De-a lungul existenței Uniunii Europene Occidentale, Franța a privit această organizație drept cadrul posibil al unei apărări europene, deosebit de NATO. Începând cu mijlocul anilor '80, din cooperarea franco-germană au rezultat o serie de inițiative în materie de apărare comună. Spre exemplu, în timpul Summitului franco-german din 28 februarie 1986 de la Paris, președintele Franței declara că este dispus să se consulte cu cancelarul RFG asupra folosirii eventuale a armamentelor prestrategice franceze pe teritoriul german, iar în 1987, progresele acestei cooperări au prins contur prin crearea Consiliului de Securitate și Apărare Comun, funcțional din 22 ianuarie 1988 care se reunea

¹⁶ *The Treaty of Lisbon* disponibil la http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm, accesat ianuarie 2017.

pentru o „concertare“ asupra „controlului înarmărilor și al dezarmării“, a „capacității forțelor armate ale celor două țări de a coopera în timp de pace, ca și în timp de criză ori război“ sau asupra „interoperabilității materialelor“.¹⁷

În 1987, președintele francez François Mitterrand și cancelarul german Helmut Kohl, au decis să intensifice cooperarea militară dintre cele două state, rezultând Brigada franco-germană (12 ianuarie 1989), operațională începând cu octombrie 1990. O nouă inițiativă franco-germană avea loc în 1991 când cei doi lideri propuneau „definirea și concretizarea unei politici externe și de securitate comune“ viitoarea PESC, propunere care va fi integrată în Tratatul de la Maastricht. A urmat summitul franco-german din La Rochelle (21-22 mai 1992) în cadrul căruia era luată decizia de creare a unui corp de armată franco-german, viitorul *Eurocorps* care a reprezentat nucleul primului corp de „armată europeană“, căruia i s-au alăturat și alte țări europene precum Belgia, Spania sau Luxemburg.

În mod tradițional, Marea Britanie s-a ținut deoparte de perspectivele apărării europene, considerând că singura apărare posibilă a Europei este atlantică. Englezii au blocat ani la rând planurile pentru o apărare europeană comună și au avut obiecții față de proiectul unei armate europene coordonate de la Bruxelles. Principala chestiune de separare a pozițiilor britanice și franceze în domeniul apărării provine din modul în care cele două părți percepeau impactul pe care demersurile lor le-ar produce peste Atlantic. Dacă Franța considera că o componentă militară integrată europeană ar putea contribui și mai mult la consolidarea și întărirea Alianței Nord-Atlantice, Marea Britanie interpreta această evoluție ca pe o amenințare directă la solidaritatea transatlantică, apreciind că dacă europenii dovedesc că sunt capabili să gestioneze singuri securitatea continentului, Statele Unite ar fi tentate să se retragă în izolaționism, iar o posibilă consecință ar putea fi disoluția NATO.¹⁸

Un progres notabil, dar prudent, al Marii Britanii în direcția domeniului apărării europene avea loc în 1997, în perioada când Tony Blair se afla în fruntea guvernului britanic. Acest progres s-a materializat în *Declarația franco-britanică de la Saint-Malo*: „Uniunea Europeană trebuie să aibă o capacitate autonomă de acțiune, întemeiată pe forțe militare credibile, împreună cu mijloacele de a le utiliza și fiind gata să o facă pentru a răspunde crizelor internaționale“. Această schimbare radicală a poziției britanice față de PESA arăta că Regatul Unit dorea să joace un rol mai important în UE. În ciuda hotărârii declarate de a se uni „în scopul de a da expresie concretă acestor obiective“ s-a considerat extrem de important să se specifice că toate acestea (acțiunea comună, forțele și mijloacele militare) se vor realiza „în conformitate cu obligațiile în cadrul NATO“ și vor contribui la „revitalizarea unei Alianțe Atlantice modernizate“.¹⁹

Între 1999 și 2008 grupuri de state conduse de obicei de Franța au încercat acțiuni curajoase de a pune pe picioare apărarea europeană, dar totul s-a stins din lipsa unui consens european.

¹⁷ Philippe Moreau Defarges, *Instituțiile europene*, Timișoara, Editura Amarcord, 2002, pp. 193-195.

¹⁸ I. Bădescu, I. Mihăilescu (coord.), *op. cit.*, p. 346.

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>, accesat ianuarie 2017.

Decizia britanicilor din vara anului 2016 de a părăsi Uniunea Europeană, cea care s-a opus de-a lungul timpului creării unei armate a UE sau dublarea structurilor NATO, a creat un context favorabil reactivării cooperării franco-germane în domeniul securității și apărării.

Germania, care intenționează să joace și un rol de prim rang în materie de apărare, și Franța, care a rămas cea mai puternică putere militară și singura putere nucleară din Europa după retragerea Marii Britanii, au avansat împreună documentul *A European Security Compact* care se vrea o strategie de apărare comună, un plan pentru consolidarea cooperării în domeniul apărării cu înființarea unei structuri militare comune fără a dubla NATO. Este o tentativă de a repune pe tapet proiectul Comunității Europene de Apărare abandonat în 1954.²⁰ Planul franco-german se referă la crearea, în viitor, a unei „Uniuni Europene a Apărării“ / „Apărarea Schengen“ care să folosească toate posibilitățile de cooperare militară pe care le autorizează tratatele europene și să-și întărească industria europeană de apărare, la care să participe toate statele membre ale UE „în scopul de a proteja mai eficient granițele Europei (...) în contextul deteriorării mediului de securitate“.²¹ Franța și Germania propun ca misiunile militare (în afara Europei) să fie coordonate de un Stat Major comun; să fie creat un centru de comandă pentru coordonarea asistenței medicale și un centru logistic pentru folosirea comună a tehnicii militare. Planul mai vizează crearea unor „grupuri tactice“ / „grupuri de luptă“ ale UE create de grupuri mici de state ale UE, dar și un grup de bază format din state ale UE care ar putea merge mai departe pe baza articolelor 42 și 46 din Tratatul UE privind „cooperarea structurată permanentă“ și, de asemenea, instituirea unui buget comun pentru cercetare militară și pentru achiziții comune de tehnică militară. Franța și Germania spun că a folosi resursele în comun ar putea să fie singura cale de a pune la punct o forță militară adecvată. Plecarea Marii Britanii însă, lasă bugetul UE fără unul dintre contribuabilii de bază, deși nu este clar dacă Marea Britanie va participa sau nu la programele UE.²²

Apărarea europeană de la retorică la substanță: Uniunea Europeană de Apărare?

UE este înconjurată de un arc de insecuritate la granițele sale. La sud, spațiul european este amenințat de terorismul și instabilitatea venite dinspre regiunea MENA, iar la est de războiul hibrid dus de Rusia împotriva Ucrainei, de bombardamentele din Alep, inclusiv de terorismul cibernetic și războiul informațional utilizate pentru a destabiliza țările din Parteneriatul Estic. În plus, criza refugiaților și migrația la frontierele UE provoacă serioase îngrijorări legate de securitatea statelor membre. În acest context, cea mai pronunțată vulnerabilitate a Uniunii

²⁰ <http://www.agerpres.ro/externe/2016/07/11/germania-intentioneaza-sa-joace-un-rol-de-prim-rang-in-materie-de-aparare-10-01-44>, accesat ianuarie 2017.

²¹ Andrew Rettmann, „France and Germany propose EU ‘Defence Union’“ 12 septembrie 2016, Bruxelles, la <https://euobserver.com/foreign/135022>, accesat ianuarie 2016.

²² Alexandra Cruceru, „Germania-Franța, plan istoric privind apărarea UE: toate statele membre sunt invitate să participe“, 12/09/2016, la www.stiripesurse.ro, accesat ianuarie 2017.

Europene pare a fi lipsa unei direcții comune și de coeziune a strategiilor de securitate și apărare.²³ Actualul mediu de securitate impune ca apărarea europeană să nu mai fie „veriga slabă” a procesului de integrare europeană / „un tigru de hârtie”, ci să devină un domeniu de politică de sine stătător care furnizează un nivel egal de securitate pentru toate statele membre.²⁴

Pentru prima dată de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, PSAC s-a aflat pe agenda Consiliul European din 20 decembrie 2013. Fiind o reuniune dedicată apărării, liderii europeni au stabilit câteva acțiuni prioritare pentru o cooperare mai strânsă în domeniul apărării, între care sporirea capacităților de apărare necesare pentru a descuraja și de a răspunde amenințărilor externe, consolidarea industriei de apărare europene, și a cerut Înalțului Reprezentant al Uniunii un raport privind provocările și oportunitățile în domeniul securității.

Deteriorarea situației geopolitice și de securitate în 2014 și în prima jumătate a anului 2015 a dus la urgentarea luării unor măsuri în acest sens, astfel că Înalțul Reprezentant Federica Mogherini a fost mandatat în cadrul Consiliului European din 25-26 iunie 2015 să redacteze o nouă strategie de securitate. La nivel declarativ părea că Europa este decisă să își asume partea sa de responsabilitate și să acționeze pe măsura ambițiilor sale, însă referendumul de ieșire a Marii Britanii din UE, desfășurat la 23 iunie 2016, venea să complice și mai mult situația. Liderii celor 27 de state membre s-au reunit în cadrul Consiliului European din 28-29 iunie 2016 de la Bruxelles, pentru a discuta consecințele politice ale Brexit-ului și viitorul Uniunii, îmbunătățirea securității la nivelul UE printr-o cooperare mai strânsă cu NATO, precum și adoptarea noii *Strategii globale pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene* (EUGS) care înlocuiește „Strategia Solana” din 2003, oferind o viziune strategică pentru rolul UE la nivel mondial. EUGS pune accent pe securitatea Uniunii Europene, iar PSAC constituie una dintre cele cinci priorități generale asumate. Având la bază un „pragmatism principial”, ideea că „puterea necoercitivă merge mână în mână cu puterea coercitivă” reflectă importanța crescută a PSAC din perspectiva EUGS. Documentul preconizează o autonomie strategică pentru UE, un nivel ridicat de cooperare între statele membre, o mai bună utilizare a instrumentelor existente în PSAC și continuarea cooperării UE-NATO în domeniul securității. EUGS prevede, de asemenea, dezvoltarea unei strategii sectoriale, descrise de mulți ca o *Carte albă*, care să precizeze mai detaliat în plan civil și militar nivelul de ambiție, sarcinile, cerințele și prioritățile privind capabilitățile ce decurg din strategie.²⁵

Preocuparea europenilor pentru propria securitate s-a arătat și cu ocazia summitului NATO de la Varșovia din 8-9 iulie 2016, când președintele Consiliului European, președintele Comisiei Europene și Secretarul General al NATO au

²³ „Uniunea Europeană pentru Apărare ar putea fi soluția pentru eficientizarea UE”, 2 decembrie 2016, la <http://gvorum.ro/>, accesat ianuarie 2017.

²⁴ „Pentru o Uniune Europeană a Apărării”, la <http://www.cvlpress.ro/12.08.2016/>, accesat ianuarie 2017.

²⁵ „EU Global Strategy for Foreign and Security Policy”, Bruxelles, 30/06/2016, la <http://eeas.europa.eu/>, accesat ianuarie 2017.

semnat o *declarație comună UE-NATO* care afirmă consolidarea cooperării practice dintre cele două organizații în contextul provocărilor fără precedent în materie de securitate.²⁶

În momentul în care Europa era în căutarea unei noi viziuni după șocul Brexit-ului, a capătat contur ideea creării unei „Uniuni Europene a Apărării” între statele membre ale UE. Planul lansat de miniștri ai Apărării german și francez vizează consolidarea cooperării în domeniul apărării, cu o structură militară comună. Resuscitarea ideii „armatei comune europene” a început prin vocea președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, o „portavoce” a Berlinului, încă din 2014, pe fondul unei evidente răcirii a relației transatlantice și a abordărilor occidentale diferite ale relației cu Rusia, în special a Germaniei și Franței față de Statele Unite, dar se lovise până atunci de refuzul categoric al Marii Britanii și al altor state atlantiste.²⁷

Documentul franco-german a fost discutat la Summitul celor 27 de la Bratislava din 16 septembrie 2016 în cadrul căruia era demarat procesul de reflecție politică privind evoluția viitoare a Uniunii Europene după Brexit. Liderii europeni au adoptat *Foaia de parcurs* în care se arată că proiectul UE va continua în formula cu 27 state membre și prevede atât elaborarea unui plan concret de punere în aplicare în materie de securitate și apărare din cadrul Strategiei globale a UE, cât și punerea în aplicare a declarației comune UE-NATO.²⁸

La Consiliul Afaceri Externe din 14-15 noiembrie 2016, desfășurat la Bruxelles, la care a participat și Marea Britanie, oficialii europeni au aprobat direcțiile generale de acțiune pentru dezvoltarea PSAC și planul de acțiune în domeniul apărării și securității pentru implementarea Strategiei Globale în jurul a trei piloni: capacitatea de răspuns la situații de criză și conflict, întărirea capacității de reziliență a partenerilor și protejarea Uniunii și a cetățenilor săi.²⁹ Referitor la spectrul de misiuni civile și militare, pe care Uniunea le va putea planifica și executa în colaborare cu NATO, oficialii europeni au fost de acord, pentru prima dată, cu un plan privind trimiterea unei forțe de reacție rapidă în afara teritoriului UE, a așa-numitelor „grupuri de luptă” care sunt operaționale din 2007, dar nu au fost utilizate niciodată. Germania, Franța, Italia și Spania pledează pentru accelerarea integrării structurilor de apărare ale Uniunii Europene separat de Marea Britanie și SUA, astfel încât să poată răspunde crizelor militare externe fără coordonarea Statelor Unite.³⁰

Noua structură propusă de UE include cooperarea structurală, mai multe investiții (2% din PIB-ul fiecărui stat membru) precum și crearea unui sediu pentru viitoarea structură militară europeană. Planul are ca scop facilitarea operațiunilor

²⁶ <http://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2016/07/08-09/>, accesat ianuarie 2017.

²⁷ Valentin Naumescu, „Apărarea europeană comună sau NATO? Ce va susține România?”, la <http://cursdeguvernare.ro/>, accesat ianuarie 2017.

²⁸ www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/, accesat ianuarie 2017.

²⁹ „EU Global Strategy Implementation Plan on Security and Defence. Action plans, This Implementation Plan sets out proposals to implement the EU Global Strategy (EUGS) in the area of security and defence, 17/11/2016, la <https://eeas.europa.eu/headquarters>, accesat ianuarie 2017.

³⁰ „Europa are o noua strategie de aparare, care permite trimiterea de trupe in afara granitelor”, 14.XI.2016, la <http://www.ziare.com/europa/uniunea-europeana/>, accesat ianuarie 2017.

militare între națiuni, la nivel UE, maximizând mobilizarea și cooperarea internațională pentru a reduce la minim timpul de răspuns și reacție. În acest mod ar fi clarificate toate controversile ce apar atunci când sunt mobilizate unități militare la nivelul statelor membre.³¹

Ideea formării unei „armate europene“ coordonate la Bruxelles, a fost infirmată de liderii europeni, care afirmă că un astfel de plan ar necesita modificarea Tratatului de la Lisabona, iar această idee este promovată de cei care nu își doresc cooperarea. Țările vor păstra controlul asupra armatelor lor. Planul conturat de oficialii europeni consolidează voința europeană de acțiune independent de Statele Unite. În acest context, ministrul francez al Apărării, Jean-Yves Le Drian a atras atenția că „miza de astăzi este autonomia strategică a Europei, astfel încât să fie capabilă să decidă singură asupra chestiunilor de securitate, indiferent că este în interiorul NATO, în cadrul unei coaliții, al unui cadru al Națiunilor Unite sau de sine stătătoare“; iar Ursula von der Leyen, ministrul german al Apărării, a precizat că „trebuie să fim uniți cu partenerii pentru a opune rezistență războaielor, conflictelor și pentru a limita setea de putere a Rusiei. (...) Rezultatul alegerilor din Statele Unite ar putea oferi un impuls suplimentar“.³² Strategii europeni au subliniat că măsurile luate pentru consolidarea sistemului de apărare a UE nu rivalizează cu activitățile NATO, nu sunt de natură să submineze Alianța și nu vor afecta complementaritatea relației cu NATO, și au decis creșterea bugetului destinat apărării în condițiile în care cheltuielile pentru apărare alocate de statele membre au ajuns la cel mai scăzut nivel din istorie. Doar șase state europene alocă 2% din PIB pentru apărare, conform cerințelor NATO, iar alte 10 și-au fixat foi de drum clare pentru a ajunge la acest nivel. Acest lucru înseamnă că numai jumătate dintre statele membre alocă suficiente fonduri pentru antrenament și echipamente. Această măsură vine și ca o reacție la comentariile președintelui Trump potrivit căruia „unele state europene cheltuiesc insuficient pentru propria apărare și se bazează doar pe protecția oferită de trupele americane“.³³ Riscul ca Administrația americană să nu mai respecte angajamentele de securitate, deși această atitudine ar pune sub semnul întrebării principiul apărării colective care se află la baza NATO, au produs temerea că, americanii ar putea sista finanțarea către NATO într-un moment în care relația Europei cu Rusia este una foarte tensionată.

În scopul revitalizării cooperării în domeniul militar între statele membre, Comisia Europeană a lansat cel mai mare proiect de cercetare pentru consolidarea apărării din ultimii zece ani, arătând că UE este pregătită să plătească pentru propria securitate. Este pentru prima oară când s-a ajuns la un consens, la o poziție comună între statele membre referitor la consolidarea apărării europene pe acest palier.

³¹ „Uniunea Europeană pentru apărare ar putea fi soluția pentru eficientizarea UE“, 2.XII. 2016, la <http://qvorum.ro/>, accesat ianuarie 2017.

³² <http://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/ue-creste-bugetul-pentru-aparare-612944>, accesat ianuarie 2017.

³³ Florin Stoian, „Premieră în UE: Plan de apărare pentru stabilizarea situațiilor de criză“, 15.11.2016, la <https://www.bugetul.ro/>, accesat ianuarie 2017.

Fondul european pentru apărare și anularea reglementărilor care opreau investițiile pentru apărare din bugetul comun al UE (ridicarea interdicției aplicate industriei militare de a accesa fonduri europene), precum și alte acțiuni care urmăresc să sprijine cheltuieli mai eficiente ale statelor membre cu privire la capacitățile de apărare comune a fost elaborat de Comisia Europeană și lansat la reuniunea din 30 noiembrie 2016. Acest fond este parte integrantă a Planului de apărare avansat în septembrie de către Franța și Germania și vine în completarea Foii de parcurs adoptate de statele UE. Fondul pentru apărare cuprinde două componente complementare, dar diferite în structura lor bugetară. Prima componentă privește finanțarea unor programe de cercetare și dezvoltare a tehnologiilor militare, pentru care Comisia Europeană a propus deja 25 de milioane de euro din bugetul UE pe 2017, și estimează că ar putea ajunge la un total de 90 de milioane de euro până în 2020. Ținta este de 500 de milioane de euro anual începând din anul 2021. Cea de-a doua componentă se referă la un fond consacrat achizițiilor comune de tehnică militară (drona sau elicoptere), la care vor contribui țările europene. Acest Fond de investiții, care va demara la o scară mică în 2017, ar putea fi susținut de Banca Europeană pentru Investiții (BEI), care ar putea finanța proiecte militare.³⁴

În ultimii 10 ani cheltuielile pentru apărare au scăzut drastic la nivelul statelor membre UE, cu o treime față de nivelul din 2006, lăsând Uniunea dependentă de SUA și NATO. Deși, luate împreună, țările membre din UE au al doilea cel mai mare buget pentru apărare la nivel global, după americani, armatele statelor europene sunt ineficiente din cauza lipsei de interoperabilitate și decalajelor tehnologice între producători. Comisia Europeană precizează că „lipsa cooperării între statele membre în domeniul securității și apărării are un cost anual cuprins între 25 și 100 de miliarde de euro”.³⁵

UE a adoptat la 6 decembrie 2016 setul comun de acțiuni concrete pentru punerea în aplicare a Declarației comune UE-NATO adoptate la Varșovia care conține 40 de propuneri din 7 domenii care vizează: combaterea amenințărilor hibride, cooperarea operațională maritimă, securitatea cibernetică, comunicarea strategică, dezvoltarea capacităților de apărare, industria apărării și cercetării, exercițiile, consolidarea capacităților de apărare și de securitate și a rezilienței acestora. Responsabil cu punerea în practică a setului comun este Înalțul Reprezentant care va coopera cu statele membre.³⁶

La Consiliul European din 15 decembrie 2016 liderii europeni au discutat și adoptat întregul „pachet de securitate și apărare comună” constituit din trei elemente: planul de punere în aplicare a Strategiei globale a UE care stabilește nivelul de ambiție al UE, planul de punere în aplicare a setului comun de propuneri care vizează consolidarea cooperării dintre UE și NATO, și planul de acțiune european în domeniul apărării propus de Comisia Europeană.

³⁴ European Commission, „European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund”, Brussels, 30 November 2016, la http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm, accesat ianuarie 2017.

³⁵ Mihai Draghici, „UE intensifică activitățile pentru apărare, în contextul Brexit și al politicilor lui Trump”, la <http://www.mediafax.ro/externe/>, accesat ianuarie 2017.

³⁶ „Taking EU-NATO cooperation to a new level”, 13 decembrie 2016, la <http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/>, accesat ianuarie 2017.

Evoluțiile înregistrate în domeniul securității și apărării în cadrul Procesului de reflecție politică privind viitorul Uniunii Europene demarat în septembrie la Bratislava va fi discutat la reuniunea de la Malta, din 3 februarie 2017, urmând ca finalizarea procesului de reflecție și stabilirea orientărilor pentru un viitor comun european să aibă loc la reuniunea de la Roma, la 25 martie 2017, cu ocazia celei de a 60-a aniversări a tratatelor de la Roma.

Prin toate aceste măsuri propuse, Uniunea Europeană, considerată un actor *soft power*, își arată disponibilitatea de a-și asuma responsabilități mai mari în vederea asigurării propriei securități. Adoptarea măsurilor concrete pentru punerea în aplicare a Strategiei Globale și totodată dezvoltarea unei *cărți albe* în domeniul securității și apărării pentru a corela gândirea strategică europeană cu dezvoltarea capabilităților militare; punerea în aplicare a Planului după Brexit și a Planului pentru bugetul militar prin care Uniunea ar căpăta putere militară sunt premise pentru dezvoltarea unei viitoare „Uniuni Europene de Apărare“. Aceasta ar permite Uniunii Europene să treacă de la statutul de spectator și consumator de securitate la cel de a se implica activ și a deveni furnizor de securitate regională și un pilon european solid al NATO.

BIBLIOGRAFIE

- Bădescu, Ilie, Ioan Mihăilescu (coord.), *Geopolitică, integrare, globalizare*, București, Editura Mica Valahie, 2011.
- Bărbulescu, Gheorghe Iordan, *Procesul decizional în Uniunea Europeană*, Iași, București, Editura Polirom, 2008.
- Defarges, Philippe Moreau, *Instituțiile europene*, Timișoara, Editura Amarcord, 2002.
- Girardet, Raoul (coord.), *Apărarea Europei*, Iași, Institutul European, 2005.
- Howorth J., J. T. S. Keeler (eds.) (2003), *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*, New York: Palgrave Macmillan.
- Malitza, Mircea, *Cold War Diplomacy. A Romanian Diplomat's Memories*, translation by Adrian George Sahlean, Create Space Independent Publishing Platform, 2014.
- Malița, Mircea, Dan Dungaciu, *Istoria prin ochii diplomatului. Supraviețuirea prin diplomație, „deceniul deschiderii“ (1962-1972) și crizele lumii globale*, București, Editura RAO, 2014.
- Nello, Susan Senior, *The European Union: Economics, Policies and History*, McGraw-Hill Education.
- Sabathil, G. (2010), „A European vision for addressing global security threats“, în *European View*, vol. 9 (1).
- Vaisse, Maurice (coord.), *Dicționar de relații internaționale. Secolul XX*, Iași, Polirom, 2008.
- Wallace, Hellen, William Wallace (editori), *Procesul politic în Uniunea Europeană*, Chișinău, Editura Arc.
- „Address given by Winston Churchill to the Council of Europe“, Strasbourg, 11 august 1950, la <http://www.cvce.eu/content/publication/1997/>, accesat ianuarie 2017.
- Cruceru, Alexandra, „Germania-Franța, plan istoric privind apărarea UE: toate statele membre sunt invitate să participe“, 12/09/2016, la www.stiripesurse.ro.
- Drăghici, Mihai, „UE intensifică activitățile pentru apărare, în contextul Brexit și al politicilor lui Trump“, la <http://www.mediafax.ro/externe/>.
- „EU Global Strategy Implementation Plan on Security and Defence. Action plans, This Implementation Plan sets out proposals to implement the EU Global Strategy (EUGS) in the area of security and defence, 17/11/2016, la <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/15148/>.

- EU Global Strategy for Foreign and Security Policy*, Bruxelles, 30/06/2016, la http://eeas.europa.eu/top_stories/2016/280616_global_strategy_en.htm.
- European Commission, „European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund“, Brussels, 30 November 2016, la http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm.
- „Europa are o noua strategie de aparare, care permite trimiterea de trupe in afara granitelor“, 14.XI.2016, la <http://www.ziare.com/europa/uniunea-europeana/>.
- Gherghișan, Mihaela „Apărarea europeană: un embrion de acord la Bruxelles“, 15 decembrie 2016, la <http://www.rfi.ro/>.
- Naumescu, Valentin, „Apărarea europeană comună sau NATO? Ce va susține România?, la <http://cursdeguvernare.ro/>.
- „Pentru o Uniune Europeană a Apărării“, la <http://www.cvlpres.ro/12.08.2016/>.
- Rettmann, Andrew, „France and Germany propose EU ‘Defence Union’“, 12 septembrie 2016, Bruxelles, la <https://euobserver.com/foreign/135022>.
- Stoian, Florin, „Premieră în UE: Plan de apărare pentru stabilizarea situațiilor de criză“, 15.11.2016, la <https://www.bugetul.ro/>.
- „Taking EU-NATO cooperation to a new level“, 13 decembrie 2016, la <http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/>.
- The Treaty of Lisbon*, disponibil la http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm.
- „Uniunea Europeană pentru Apărare ar putea fi soluția pentru eficientizarea UE“, 2 decembrie 2016, la <http://qvorum.ro/>.
- eeas.europa.eu/headquarters/.
- www.agerpres.ro/externe/.
- www.consilium.europa.eu/ro.
- www.digi24.ro/stiri/externe/ue/.